

Periodisme dur, pura literatura

MANEL GARCIA GRAU

NARRATIVA

Alfons Cervera, *L'home mort*.
Premi Ciutat d'Elx 2001.
Editorial 3i4. València,
2001.

L'home era mort, boca per amunt, sense collons. Un fil d'aigua li eixia de l'entrecreix i formava un toll groguenc al terra. No és aigua, és que s'ha pixat, va dir un dels dos policies...". Així de directe, contundent i colpidor comença el llibre d'Alfons Cervera (*Gestaltgar*, La Serrania, València, 1947), veritable home de combat dreçat en mil causes no sempre perdudes (encara recordo un preciós programa seu de ràdio sobre llibres allà pels anys vuitanta), periodista en estat pur sempre crític i atent als entramats de la realitat sociopolítica valenciana i escriptor amb majúscules, fins ara en castellà, amb obres com ara *La ciudad oscura*, *El color del crepusculo*, *Maquis* i *Diario de la frontera*, entre moltes d'altres. *L'home mort* és la seua primera novel·la en català, llengua amb què ja havia publicat un recull d'articles titulat *Els paradisos artificials*.

BASAT EN UN FET REAL

Aquesta novel·la, que comença quan la policia troba un home castrat en un descampat, un fet real aparegut als diaris valencians durant dos dies i després oblidat que serveix d'excusa (el *mcgooffy*, com Alfred Hitchcock anomenà aquell fet a partir del qual s'inicia la trama però que no es resol mai) d'aquesta obra bastida verament amb la barreja de dos tipus de claus de gènere: per una banda, amb molts elements pertanyents a la novel·la negra, on Cervera ha reunit un seguit de personatges relacionats amb el mort i narra la vida, en un context relacionat sovint amb els baixos fons, la prostitució, la corrupció, de tots ells; per l'altra, d'elements de novel·la realista, elements amb què se'ns conta com, de sobte, una vida, que aparentment no té cap interès, es veu reflectida breument a la premsa i pren una dimensió narrativa a través del discurs moral, del retrat de la vida d'uns personatges, de la plasmació d'una realitat a voltes crua i ciselladora i a voltes tendra o ingènu. Tal com manifestà en una entrevista (*El País*, 7-X-2001), aquests personatges "poden ser com qualsevol de nosaltres en l'actual context, tan brutal, de deshumanització i descreït

de tot tipus d'ètica o moral".

De fet, aquesta proposta ficcional a través d'un fet real i escrita per un periodista vindria a confirmar allò que vingué a dir algú sobre el fet que, molt sovint, la millor literatura es troba als diaris, una proposta que no és nova tampoc en Cervera, ja que una altra obra seua, *La risa del idiota*, està també inspirada en l'assassinat d'una prostituta polonesa a València. Tanmateix, si bé és el Cervera periodista qui, diríem, inicia la novel·la i, una vegada la història pren embranzida, t'agafa del coll de la camisa i t'abriva l'ànima, després deixa pas al narrador-protagonista, amb una relació, però, inextricable i inevitable entre totes dues formes de parlar, en aquest cas, sobre -o des de o de- la realitat. Escriptor i periodista o a l'inrevés units per la passió d'escriure, amb un registre lingüístic acostat a l'oralitat d'uns personatges marginals i marginats, amb oracions curtes, amb un estil dinàmic (molt sovint seguint el mateix ritme de l'oralitat i obviant els signes de puntuació), amb expressions tallants i amb

El periodista i novel·lista Alfons Cervera

poques concessions, sols plasmades, d'una manera sobria i precisa, quan el narrador en primera persona pregunta i es pregunta sobre el món interior

anomenar *l'escola valenciana* de novel·la negra, tot i que també conté elements d'altres subgèneres. I ho fa amb una obra directa, honesta, que t'arriba a

dels diversos i heterogenis personatges i totes les seues circumstàncies ben concretes i amargues.

Si cap als anys setanta i vuitanta diversos escriptors en català van donar una nova embranzida al gènere policíac de qualitat, aquest gènere ha estat un dels menys conreats darrerament, pel que fa, almenys, al País Valencià, amb les puntuals i excel·lents excepcions de Torrent, Simó i Seguí, per exemple. Per tant, Cervera s'incorpora a aquell grup que alguns crítics van

la medulla i que et fa observar més enllà del que és aparent, superficial o enganyós, que et mostra un món mig arrasat per la decrepitud, la falsedat o la desgana a través de la presència permanent d'un gos del carrer, misteriós i brut, que esdevé un constant protagonista de l'acció narrativa.

ALTRES PERSPECTIVES

Amb tot, qui vulga trobar a *L'home mort* tan sols una novel·la negra ha d'anar amb compte, com hem dit, de no deixar-se altres perspectives tant o més suspicaces i atractives: si bé la mort és el fil vehicular de la trama, el veritable *déus es machina* caldrà buscar-lo en la relació entre tots els personatges (el policia, la prostituta, el periodista, la dona que descobreix el cadàver, l'encarregat de la gasolinera, l'home de l'estació...). Una relació marcada per una realitat que els colpeja, els ennuaga, els sotmet i contra la qual no entreveuen cap mena de sortida. Són els eters perdors de la història, de la petita història quotidiana en aquest cas. Una història escrita amb els ulls obstinats, profunds i conscients d'un periodista. Una crònica d'uns fets narrada i bastida amb les mans habitades, lluitadores i dúctils d'un dels millors escriptors valencians actuals, ara ja, sens dubte, també en català.

Al capdavall, una novel·la èticament colpidora i molt ben escrita. Un vertader exercici per a la consciència dels lectors.

La mitja rialla de Voltaire

JOAN AGUT

NARRATIVA

Machado de Assis, *Memòries pòstumes de Brás Cubas*.
Traducció de Xavier Pàmies.
Quaderns Crema.
Barcelona, 2001.

Joaquim Maria Machado de Assis (Rio de Janeiro, 1839-1908) va ser un dels escriptors brasilers més notables del segle XIX. Immers en el romanticisme de l'època, la seva obra es va anar decantant cap a finals de segle envers una literatura més psicològica i de denúncia dels costums socials del seu temps. La novel·la *Memòries pòstumes de Brás Cubas* (1881) assenyala aquest moment de transició del fundador de l'Acadèmia Brasileira de Lletres.

Fora d'uns quants noms -Jorge Amado, Guimeráes Rosa, Clarice Lispector, Cabral de Melo, Rubem Fonseca- la literatura brasilera és una gran desconeguda entre nosaltres i és de celebrar que Quaderns Crema, en la seva intel·ligent política de recuperació de clàs-

sics de tots els temps, hagi incorporat al seu catàleg Machado de Assis, del qual havia publicat *L'alienista* (1996) i *El senyor Casmurro* (1997).

HISTÒRIA D'UN ADULTERI

Memòries pòstumes de Brás Cubas és la història d'un adulteri, un tema d'una gran tradició literària amb autors tan importants com ara Stendhal, Flaubert, Austen, les Brönte i Henry James, entre d'altres. La singularitat del llibre de Machado de Assis és el fet que la trama de la novel·la dona ocasió a l'autor a fer una dissecció de la societat brasilera del seu temps. I fer-ho amb una mirada irònica, deseixida, sovint sarcàstica i sempre intel·ligent. El punt de vista escollit -les memòries d'un difunt- li permet parlar amb una franquesa total, sobre la base que "no hi ha res tan incommensurable com el menyspreu dels difunts". El cinisme, l'humor i l'ambigüitat moral són una constant que impregna la totalitat de l'obra, tant si es refereix a l'alternança entre les bones i les males obres ("La forma de compensar una finestra tancada és obrir-ne una

altra, per tal que la moral pugui airejar contínuament la consciència") com si alludeix a la virtut i al vici ("El vici és sovint l'adob de la virtut") o si parla dels perills de fer favors ("El plaer de la persona que fa el favor sempre és més gran que el de la persona afavorida") o si descriu l'orgull insensat dels esclaus i dels criats segons la condició social dels seus amos ("Em va fer parar esment en els criats dels terratinents, que eren més tibats que els amos") o si fa referència a la hipocresia social ("La veracitat absoluta és impossible en un estadi avançat de la societat, la pau ciutadana només es podia obtenir a costa d'enganyifes recíproques").

SOBRE ELS MISERABLES

Al costat d'una munió de referències històriques, filosòfiques i literàries -Cromwell, Bismarck, Bonaparte, Suetoni, Sèneca, Sòcrates, Byron, Voltaire...- el llibre fa, també, una aproximació al destí dels miserables ("sempre amunt i avall, feinejant, caient malalta", "trista primer, després desesperada, resignada finalment", "fins que

un dia acabis al carrer o a l'hospital") amb tot el que conté de denúncia social.

Els personatges de *Memòries pòstumes de Brás Cubas* mereixen un punt i a part. Amb independència de la descripció que el narrador fa d'ell mateix, d'una clarividència cínica notable, cal destacar la penetració psicològica amb què són mostrats els principals personatges de la novel·la, de l'adúltera Vigília al marit banyut Lobo Neves, de l'alcaçota Plácida al cunyat Cotrim fins a arribar a l'excèntric Quincas Borba, foll filòsof creador de l'Humanitisme. Pel tractament dels personatges Machado de Assis podria figurar amb tots els honors entre la plèiade d'autors moderns i contemporanis.

Per tot el que hem anat dient el lector s'adonarà que considerem *Memòries pòstumes de Brás Cubas* com una novel·la remarkable, molt ben escrita, divertida, amb un pessimisme de fons que fa dir a l'autor: "No vaig tenir fills, no vaig transmetre a cap criatura el llegat de la nostra misèria".

La traducció de Xavier Pàmies és impecable.